

## מהלך יעקב לארץ גושן

במאמר זה נבאר את פרטי המסע במרחב ובזמן. תוך כדי כך יוברר מקומה של באר שבע, רעמסס ומקום מושבו של יוסף. רכזנו את כל הנתונים אשר מוזכרים במאמר זה בקובץ [kml](#) אשר נתן לפתוח אותו אחרי התקנת [Google Earth](#) וכן נתן לראות את המסלול בתמונה.

יעקב ישב בחברון, במקום ישיבת יצחק (בראשית ל"ה כ"ז). במאמר על [פרשת חי שרה](#) הראנו [שאוהל אברהם](#) בחברון היה במרחק 30 מיל ממרכז ק"ק על קו 23.5 מעלות מערבה מן הדרום. שדה מכפלה אשר הוא קנה היה ריבוע בשטח 600,000 אמות רבועות של 48 ס"מ צמוד ממזרח לאוהל של אברהם. מערת המכפלה היתה בגבול מזרחי של השדה. השערה שלנו שיעקב ישב במקום אוהל אברהם ולא במקום קברי אבות ושמסע שלו לרעמסס התחיל במקום האוהל.

"ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לא-להי אביו יצחק". אנו מניחים שבכל מקום בתנ"ך מהלך אדם ביום 40 מיל, כאשר מיל שווה 2000 אמות הארץ של 51 ס"מ או 1.02 ק"מ. מאחר ויעקב הקריב קרבנות בבאר שבע אז הוא הגיע לשם לפני לילה. אנו נכוון את הזמן בדיוק לשקיעה ומרחק בין אוהל אברהם לבאר שבע ל- 40 מיל. במאמר על [ויצא יעקב מבאר שבע](#) (פרק 1) ישנו דיון מפורט על מקומה של באר שבע של יצחק ובאר שבע של אברהם. [באר שבע](#) של יצחק נמצאת בגבול מערבי של תרומה במרחק 40 מיל מאהל אברהם ובאר שבע של אברהם נמצאת במרחק 45 מיל מאותו אוהל על המשך גבול דרומי של תרומה. ושם הבאנו טעמים מדוע יצחק ואברהם ישבו דוקא על גבולות של תרומה ומדוע מרחק לבאר שבע של אברהם הוא 45 מיל.

יעקב זבח בהכרח בבאר שבע של יצחק כי רק יצחק בנה מזבח (בראשית כ"ו כ"ה). ולכן זבח לאלהי אביו יצחק, ולא של אברהם. (הערה: בבראשית רבה (ויגש צד) מקשים על כך ומתרצים: "רבי יוחנן אמר שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקינו, וריש לקיש אמר על ברית השבטים הקריב". ונראה שדעת ר"ל שברית השבטים היינו ברכה שיצחק קיבל שם "והרבתיו את זרעך". לכן יעקב תלה הדבר בא-להי אביו. ורבי יוחנן סבר שמאחר ברכה ההיא היתה "בעבור אברהם עבדי" אז ראוי היה להזכיר את א-להי אברהם. לכן תרץ מה שתרץ). ושם ה' אמר לו בלילה "אל תירא מרדה מצרימה".

במאמר על [ויצא יעקב מבאר שבע](#) (פרק 1) כתבנו שיעקב יצא מבאר שבע של אברהם בעמוד השחר של עולא, שעתים לפני הנץ כדי לעבור דרך באר שבע של יצחק בנץ. ופה היה הפוך, יעקב יצא מבאר שבע של יצחק בעמוד השחר של עולא שעתים לפני הנץ ועבר דרך באר שבע של אברהם סמוך לנץ. המרחק בין שתי הנקודות הוא 6.037 מיל ואילו מהלך שעתים (לפי 40 מיל ב- 12 שעות) הוא 6 ו- 2/3 מיל. לכן יעקב הגיע לבאר שבע של אברהם 11.33 דקות לפני הנץ. ויש להסתפק האם יעקב התעכב בבאר שבע של אברהם 11.33 דקות עד הנץ או המשיך בדרכו. ונ"מ במקום רעמסס. ואנו נכריע שהוא לא התעכב למרות שבדרך לחרן התעכב אותם דקות בבאר שבע של יצחק כי אז הוא בקש להיפרד מיצחק.

במאמר על [מסעות בני ישראל](#) זיהינו את רעמסס עם עיר [פלוסיום](#) במצרים- תל אל פרמה של היום. הזיהוי מבוסס על תרגום יונתן אשר תרגם: רעמסס-פלוסין (שמות א' י"א). זאת היתה עיר גדולה אשר שכנה על זרוע מזרחית ביותר של נילוס. בשנת 1975 התרפס מאמר של שלשה גאולוגים ישראלים סנה, ויסברוד ופרת Evidence for an Ancient Egyptian Frontier Canal - [Vol. 63, American Scientist](#). שם הם מדווחים על שרידי תעלה קדומה אשר עברה דרך קנטרה והגיעה אל זרוע פלוסיום של נילוס. אנו מזהים נקודת זאת עם נחל/נהר מצרים- קצה דרומי של גבול מערבי של הארץ. לפי זיהוי זה גבול של ארץ ישראל מגיע בקו ישר מקנטרה אשר זיהינו אותה עם עצמנה, לנחל/נהר מצרים ומשם בקו ישר להר ההר הצפוני. בני ישראל ישבו בארץ גושן אשר הפכה לחלק של ארץ ישראל (היא ארץ גושן אשר מוזכרת ביהושע י' מ"א). לכן בהכרח [ארץ גושן](#) נמצאת ממזרח לקו הגבול. מאידך הם ישבו בתוך מצרים, ממערב לגבול טבעי של התעלה הקדומה. לכן אנו מזהים את ארץ גושן עם תחום אשר סימנו בתכלת בין קו ישר הנ"ל לבין תעלה הקדומה. לפי מפה במאמר הנ"ל, זרועה מזרחית של נילוס ממשיכה עוד כ- 6 ק"מ מזרחה מנקודה נחל/נהר מצרים. אנו מזהים את ארץ רעמסס עם תחום המוגבל מדרום ע"י זרועה זאת ומצפון ע"י חוף הים הקדום. שני תחומים אלו נקראים ארץ גושן. שטח שני חלקים אלו שוה 10 על 10 מיל.

מעניין שקו רוחב של נחל/נהר מצרים 31.04905 קרוב מאד לקו רוחב של מערת לוט 31.046720 ושל מרכז [צוער](#) 31.04711 (ראה פרטי חשבון ערי סדום במאמר על [מלחמת ארבעה המלכים](#) פרק ג'). לפי חשבוננו שטח של כל אחת מערי הככר וביניהם צוער שוה 10 על 10 מיל. ויש כאן הקבלה: צוער עיר מקלט של לוט ורעמסס היא עיר מקלט של ישראל. ועוד, צוער הוא קצה של גבול מזרחי של הארץ בפרשת מסעי ורעמסס הוא קצה גבול מערבי של הארץ בין בפרשת מסעי בין לע"ל.

עד כאן בררנו את תחום ארץ רעמסס, אבל עדיין אין אנו יודעים את המקום מדוייק בו נפגשו יעקב ויוסף. לשם כך נשתמש בנתון נוסף. כתוב "ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד" (בראשית מ"ו כ"ט). וכתב רש"י: "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע". ואם יעקב קיים מצוות ק"ש, מדוע לא יכול היה לקיים אותה כמה דקות יותר מאוחר? אלא י"ל שזה היה סוף זמן ק"ש, שלש שעות אחרי הנץ. ומדוע יוסף לא קרא ק"ש? ותירץ שפתי חכמים שיוסף היה עסוק במצוות כבוד אביו ועוסק במצווה פטור מן המצווה. ועוד י"ל שיוסף היה מלך, וזמן קריאת שמע של מלכים מתחיל שלש שעות אחרי הנץ. מכאן למדנו שמסע של יעקב נמשך מספר שלם של ימים ועוד שלש שעות. וגם נלמד מהו מרחק ממקום מושבו של יוסף עד רעמסס. כתוב במכילתא על פסוק "ופרעה הקריב" (שמות יד, י') "מה שהלכו ישראל בשלושה ימים הלכו האיקטורין ביום ומחצה ומה שהלכו האיקטורין ביום ומחצה הלך פרעה ביום אחד". מכאן מהלך סוס הוא פי שלש ממהלך אדם. אם מהלך אדם בשלש שעות 10 מיל אז מהלך סוס 30 מיל. מכאן שיוסף עבר באותו בוקר 30 מיל. וזהו בערך מרחק בין קנטרה לבין פלוסיום.

מרחק קצר ביותר מבאר שבע של יצחק לפלוסיום דרך באר שבע של אברהם בלי להיכנס לים הוא כ- 221 ק"מ או כ- 217-216 מיל. זהו מהלך חמשה ימים ועוד כמה שעות. לפי סברה שלנו, ביום ראשון יעקב נסע שעתים לפני הנץ כדי להפרד מבאר שבע של אברהם סמוך לנץ. אבל ביתר ימים מן הסתם נסע מנץ עד השקיעה, 12 שעות. וביום ששי הלך עוד שלש שעות. לכן עד הפגישה עם יוסף הוא עבר 5 פעמים 40 מיל ועוד מהלך 5 שעות שהוא 5/12 כפול 40 מיל. סה"כ 216.666 מיל או 221

ק"מ. בהתאם לכך סימנו מקום של [רעמסס](#) במפה. ואילו יעקב היה מתעכב בבאר שבע של אברהם 11.33 דקות עד הנץ, אז מקום של רעמסס היה זז 11.33/18 מיל או 642 מ' יותר מזרחה.

כדי להכריע בין שני מקומות אפשריים של רעמסס, אנו נשתמש בהנחה נוספת מתוך המאמר על [קבורת יעקב](#). לפי הנחה זאת מרחק בין רעמסס לאילת שוה בדיוק 280 מיל כמו אורך המסעות מאילת עד מרכז המחנה בערבות מואב. הנחה זאת מתקיימת בדיוק ברעמסס הראשונה ואילו רעמסס מזרחית יותר נותנת 600 מ' פחות. נציין שאין כאן רצף אפשרויות לגבי מקום של רעמסס אלא שתיים בלבד, ואחת מהם נותנת את המרחק הנכון לאילת. כעת כדי לקבוע מקום מושבו של יוסף נמדוד 30 מיל או 30.6 ק"מ מרעמסס הראשונה לכיוון קנטרה. כדי לקבל נקודה חד משמעית, אנו נניח שאותה נקודה נמצאת על התעלה הקדומה. סימנו אתה במפה. [נקודה זאת](#) נמצא על גדה מערבית של תעלת סואץ – על גבול מערבי של ארץ ישראל לפי חשבוננו.

אנו רואים שקצה דרומי של ארץ גושן מגיע למקום מושבו של יוסף והוא גם מקום מושבו של פרעה. אכן יוכבד שמה את משה מן הסתם סמוך למקום מגוריה ובת פרעה אשר רחצה ביאור גם כן לא הרחיקה מביתה. ועוד, פרעה קרא למשה ואהרן באמצע הלילה, והם היו בביתם בארץ גושן ועשו שם פסח. על כן הם ישבו ממש בסמוך למושב פרעה. אומנם אין לנו ידיעות ארכיאולוגיות על כך שבירת מצרים בזמן שושלת 18 היתה בקנטרה. אבל במרחק כ- 10 ק"מ צפון מזרחה מעצמון אשר סימנו במפה נמצאים Tell Haboua I ו-Tell Haboua II. בראשון נמצא מבצר ענק בגודל של כ- 350 על 280 מ' ומחסני תבואה רבים. כ-4 ק"מ מזרחה מקנטרה נמצא Tell Abu-Seifa. שני המקומות הוצעו בתור מקום של עיר מבצר [Tjaru](#). בקו קנטרה- פלוסיום נמצאים כמה מבצרים: Tell el Borg, Tell el Ghaba, Tell Kedwa. ב-Tell el Borg נמצא מבצר בגודל 80-120 מ' מתקופה של אמנהוטף שני ויתכן אף לפניו משושלת 18 היא שושלת של גלות בני ישראל במצרים. בקנטרה עצמה למיטב ידיעתנו לא נערכו חפירות. אבל מקומה החשוב על התעלה הקדומה ועל קו תעלת סואץ וקיום ערי מבצר צפון-מזרחית לה תומך בהצעה שלנו שכאן היתה עיר מצרית חשובה. אנחנו נדון בזיהוי זה של קנטרה עם בירת מצרים בסוף המאמר.

כעת נצרף לחשבון שלנו עוד נתון. כתוב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גושן" (בראשית מ"ו כ"ח). מתי יעקב שלח את יהודה אל יוסף? מן הסתם הוא שלח אותו מבאר שבע כי רק שם הוא קיבל אשור מה' לרדת מצרימה. ומאחר ויעקב הלך בקצב של 40 מיל ביום, איך הספיק יהודה להגיע אל יוסף לקנטרה (לפי סברתנו) וגם לחזור לארץ גושן לפני הגעתו של יעקב?

וי"ל שיהודה יצא יחד עם יעקב מבאר שבע של יצחק בעמוד השחר של עולא אבל הלך כל יום עד צאת הכוכבים של עולא וכן הלך כל חמישה ימים. לכן תוך חמשה ימים התווספו לו כל יום 4 שעות, סה"כ 20 שעות. מתוכם יש להחסיר 2 שעות של בוקר יום ראשון שבהן גם הלך יעקב. נשאר העודף 18 שעות. מאחר וב- 12 שעות אדם מהלך 40 מיל אז ב- 18 שעות הוא מהלך 60 מיל. וזהו בדיוק פעמים מרחק בין רעמסס לקנטרה. לכן בזמן שיעקב הגיע לרעמסס, יהודה הספיק להגיע לקנטרה אל יוסף ולחזור לרעמסס.

אבל יעקב שלח את יהודה "להורות לפני גשנה", כלומר יהודה צריך היה להורות ליעקב היכן בדיוק לשבת בארץ גשן. לכן י"ל שגם בבוקר של יום ששי יהודה יצא לדרך בעמוד השחר של עולא. לכן הוא הגיע לרעמסס שעתים לפני יעקב. ומרעמסס הלך שעה לקראת יעקב וחזר שעה אחת יחד עמו.

והנה מתברר [שנקודת המפגש](#) של יהודה עם יעקב נמצאת בקצה מזרחי של ארץ רעמסס שהוא קצה מזרחי ביותר של זרוע פולסיום של נילוס. ושם התחיל הספק אצל יעקב היכן להתיישב. ויהודה פתר לו את הספק. כעבור שעה ממקום המפגש הם הגיעו לרעמסס גופא. ואז עברו שלש שעות מן הנץ והגיע סוף זמן קריאת שמע.

ובאותו זמן בדיוק הגיע לשם יוסף. ויהודה היה קורא ק"ש יחד עם יעקב ויחד עם כל האחים. אבל יוסף לא קרא קריאת שמע. וכבר הסברנו לעיל את הסיבה לכך. ואולי יוסף ענה לק"ש של יעקב ושל אחים - "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". והיו שם שנים עשר אנשים שאמרו "שמע" - יעקב ואחד עשר בנים, כולל בנימין ולא כולל אפרים ומנשה. ואחד אמר "ברוך שם כבוד וכו'". ובפסוק "הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל ישראל אביכם" דרשו (פסחים נ"ו ע"א) שבניו אמרו "שמע ישראל וכו'" ויעקב ענה "ברוך שם וכו'".

ישנה דעה שיוסף עכב את בנימין אצלו (ולכן יהודה היה בנדוי ועצמות שלו היו מתגלגלים בארון במדבר 40 שנה). י"ל שיהודה לקח את בנימין מאת יוסף בקנטרה והגיע אתו אל יעקב שעה לפני שיוסף הגיע לרעמסס. לכן בנימין קרא יחד עם כולם. ולא יתכן שיוסף הביא את בנימין אתו במרכבה ויהודה לא קיים לגמרי את הנדר.

## בירת מצרים בזמן שושלת 18

בתורה מוזכרת צוען בתור עיר הבירה או עיר חשובה במצרים: "וְחִבְרוֹן שְׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לְפָנָי צֶעַן מִצְרַיִם" (במדבר י"ג כ"ב). היא גם מוזכרת כמה פעמים בישיעהו "כי היו בצען שריו" (פרק ל' ד') "אך אולים שרי צען חכמי יעצי פרעה" (פרק י"ט י"א). מכאן שהיה שם מושב פרעה בזמן ישיעהו. ויחזקאל מתנבא על חורבן מצרים ביד נבוכדראצר מלך בבל ובין השאר "ונתתי אש בצען" (ל' י"ד). ובתהילים כתוב "נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צען" (ע"ח י"ב). "נגד אבות" אשר ישבו בארץ גושן "עשה פלא" - היינו עשרת המכות ב"שדה צען". מכאן משמע שארץ גושן היתה סמוכה לשדה צוען, הוא תחום בירת מצרים צוען.

והנה אונקולוס מתרגם צוען - טאניס. וכן מתרגם יונתן בישיעהו וביחזקאל. עיר טאניס או [Tanis](#) מסומנת [במפה](#). היא עמדה על אחת הזרועות של נילוס. מבנים הקדומים שנמצאו בה שייכים לשושלת 21. עיר זאת התקיימה עד מאה ששי לספירה זאת. מכאן שעיר זאת היתה קיימת בזמן הנביאים ובזמן של אונקולוס אבל לא בזמן שבני ישראל היו במצרים-בתקופת שושלת 18 (ראה מאמר על [כרונולוגיה](#) פרקים 1 ו-2).

מקומה גם לא מסתדר עם מושב בני ישראל. כבר כתבנו שבירת מצרים היתה סמוכה לארץ גושן וארץ גושן היתה בגבול מערבי של ארץ ישראל לפי גבולות פרשת מסעי. ולא ישבו מצרים מזרחה לארץ גושן. ואם ארץ גושן היתה סמוכה ממזרח לטאניס אז היא כללה כל תחום מצרים עד פלוסיום. ולא נראה שבני ישראל איכלסו כל האזור והוא נעשה חלק של ארץ ישראל. עוד, גבול מערבי של ארץ ישראל הוא שיחור מצרים כמו שכתוב בדב"א י"ג ה' "וַיִּקְהַל דָּוִד אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל מִן-שִׁיחֹר מִצְרַיִם וְעַד-

לְבֹא חֶמֶת". ואם ארץ גושן מגיעה עד טאניס אז שיחור מצרים הוא זרועה טאניס של נילוס. ואז צריך להגיד שבתקופת דוד (בעצם, בסוף שנתים של מלכות שאול) בני ישראל כבשו חלק משמעותי של דלתא של נילוס. ולא שמענו על שום כבוש של מצרים ע"י שאול. וגם חשבון שטח הארץ אשר עשינו במאמר על [גבולות הארץ](#) לא יסתדר.

לכן הצעה שלנו שצוען מצרים בזמן שושלת 18 היתה במקום קנטרה. בתורה נקודה זאת לפי דעתנו נקראת עצמון כי פה היתה עוצמה של מצרים. נביא את הפסוקים המתארים את הגבול הדרומי. במדבר פרק לד:

(ג) וְהָיָה לְכֶם פְּאֵת־נֶגֶב מִמִּדְבַּר־צֶן עַל־יְדֵי אֲדוֹם וְהָיָה לְכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קָדְמָה:  
(ד) וְנָסַב לְכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לַמְעֵלָה עַקְרָבִים וְעֵבֶר צִנָּה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לַקְדָּשׁ בְּרַנְעַ וְיֵצֵא חֲצַר־אֲדָר וְעֵבֶר עֲצָמֹנָה:  
(ה) וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעֲצָמוֹן בְּחֵלָה מִצְרַיִם וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָה:

במאמר על [ממלחת ארבע המלכים](#) (אמצע פרק ד') הסברנו ש**גבול דרומי** של פרשת מסעי מתחיל בפינה דרום-מזרחית של צוער ומשם עובר בקו ישר דרך מעלה עקרבים לקדש צין ומשם לאורך מסעות בני ישראל עד קו רוחב גבול דרומי עתידי של בנימין 135 מיל דרומה ממרכז ק"ק. ומשם פונה מערבה לאורך קו רוחב זה עד תעלת סואץ ומשם פונה צפון-מערבה לחצר אדר. את חצר אדר הגדרנו במאמר על [גבולות הארץ](#): קו אורך שלה שווה הפרש זמן מהלך חצי מיל ועוד 50 אמה מערבה ממרכז ק"ק, וקו רוחב שלה שווה לקו רוחב של קדש ברנע. משם הגבול עבר עצמנה. ונחל מצרים (ולא נהר) היא התעלה הקדומה והיא עוברת דרך עצמון. לכן [הגבול מעצמון](#) הולך לאורך התעלה עד הים. מאידך, בברית בין הבתרים כתוב "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדל נהר פרת". ונהר מצרים זהו נילוס. ואיך הגבול מגיע אליו? אלא הוא מגיע לזרוע פלוסיום של נילוס. ומתוך שילוב נחל ונהר מצרים הצענו נקודת חיתוך ביניהם בנחל/נהר מצרים, והעברנו את הגבול בקו ישר מעצמון לנקודה זאת. ויתכן שגבול פרשת מסעי לא הלך בקו ישר אלא לאורך התעלה הקדומה. ולעתיד לבוא בני ישראל יקבלו את התוספת בין קו ישר לתעלה כי היא ארץ גושן אשר זכו בה ע"י ישיבתם שם. ותתקיים הברכה לרבקה "ויירש זרעך את שער שנאיו" (בראשית כ"ד ס'), זהו שער בירת מצרים אשר שנאו את ישראל ועינו אותם.

והנה המופת: שם **עצמון** כולל בתוכו את אותיות **צוען** ועוד אות מ', אולי **צוען מצרים**. ועוד מופת. כתוב בתורה שחברון שבע שנים נבתה לפני צוען מצרים. וחז"ל דרשו (כתובות קי"ב ע"א) שלא נבנתה שבע שנים לפני צוען אלא שמבונה על אחת משבעה בצוען. והנה, שנה נקראת ימים. ואז שבע שנים זהו שבעה ימים. וראינו שמרחק מחברון לעצמון הוא מהלך שבעה ימים בדיוק! כיצד? יעקב הלך מחברון עד רעמסס ששה ימים ושלוש שעות. ומרעמסס עד עצמון עוד 30 מיל מהלך תשע שעות. סה"כ שבעה ימים. ועל זה רומז הכתוב: חברון נבנתה במרחק שבעה ימים לפני צוען מצרים. ולפני- זהו מרחק ממנה.

ועדיין אנו צריכים להסביר

(א) מדוע אין בקנטרה שרידים של עיר הבירה?

(ב) מדוע אונקולוס ויונתן בן עוזיאל מזהים את צוען עם טאניס?

לגבי שאלה ראשונה י"ל שעיר זאת נהרסה כאשר ה' עשה שפטים באלהי מצרים בליל מכת בכורות. הכוונה להרס כל מקדשים שמצרים בנו לאילילים שלהם ולפסלים של פרעונים שלהם. ומצרים פינו אחר כך את כל ההריסות ונשאר מקום שטוח. וכבר כתבנו במאמר על [כרונולוגיה](#) שיציאת מצרים מסמנת את סוף שושלת 18 המפוארת. ומיד בתחילת שושלת 19 העבירו את הבירה ל- [Pi Ramesses](#). עיר עצמון נעזבה ונשכחה וכסתה בחול. מעניין שגם עיר פי רעמסס נתגלתה רק בשנת 1960 כי לא היו סימנים של ישוב בה. ובקנטרה למיטב ידיעתנו לא חפרו כלל. כ- 3 ק"מ מזרחה לקנטרה ישנו תל אבו ספה [The Delta Residence of the Ramessides](#). Tell Abu Sefeh. Gardiner במאמר [Verreth](#) אותו עם Thel או Sile מתקופת רומית. אזור של קנטרה ותל אבו ספה מתואר בספר של [Verreth](#) (כרך 1, עמ' 811-823). בין קנטרה ולבין אבו ספה מצאו בית קברות גדול. חלק מקברים מתקופה רומית. אבל מצאו שם קברים קבוצתיים בחפירים (שם, עמ' 817). ועוד מצאו בניני קבורה ובהם סרקופגים. אחד מהם שייך לאדם חשוב בשם Peteamenophis בעל תוארי כהונה ואצולה ואחראי על שערי Great Green. מזהים אותם עם sluices- שערי סכרים על תעלת מים. ויתכן שהכוונה לאותה תעלה הקדומה אשר עברה דרך קנטרה. אין תיארוך ברור של קברים אלו. יש סוברים שבית קברות שייך לישוב סמוך ממש לקנטרה (ראה מה שכתוב בספר הנ"ל עמ' 819). יתכן שקברים קבוצתיים הם עדות למכת בכורות וסרקופגים הם מתקופת שושלת 18. Cleat. בשנת 1910 מצא הרבה עצמות של אדם ובהמות כשני ק"מ צפונה מקנטרה. Gardner במאמר שהזכרנו כותב ש- Griffith בשנת 1886 חקר את סביבות קנטרה ומצא שם חלק של מצבה עם שמות רעמסס ראשון, סאטי ראשון ורעמסס שני. לפי דבריו מקור מצבות אלו בתל אבו ספה.

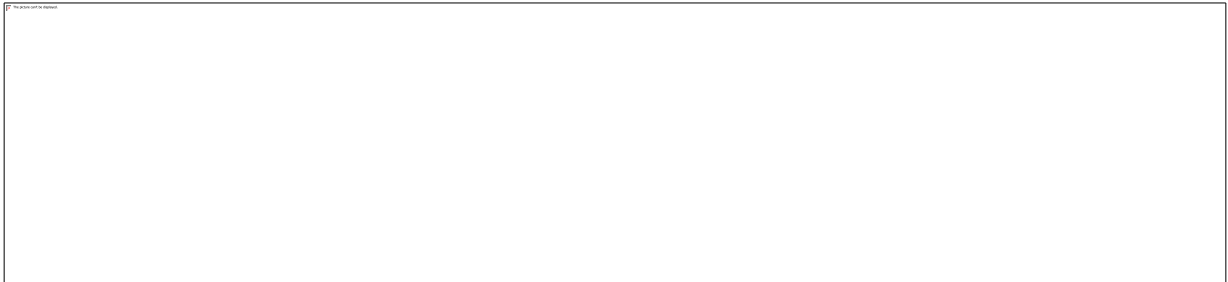
בשנת 1800 (של ספירה שלנו) לפני שנחפרה תעלת סואץ, במקום של קנטרה היו שנים או שלשה גשרים בנויים מלבנים מעל תעלות שהיו שם. יתכן שגשרים אלו נבנו מעל לתעלה הקדומה. בזמן חפירת תעלת סואץ בקנטרה, מצאו חרב עשויה ברונזה עם שם של סאטי שני (שושלת 19) (ראה ספר הנ"ל עמ' 822).

כל עדויות אלו תומכות בטענה שלנו שהיתה עיר קדומה בסביבת אל קנטרה.

נתייחס כעת לשאלה השניה.

Gardner במאמר שהזכרנו טוען כאמור שבתל Abu Sefeh שכנה עיר Tjaru או Thel והוא מזהה אותה עם Sile מתקופה רומית ועם בירה של תחום 14 nome של מצרים ועם שדה צוען. בויקפדיה ערך [nome](#) כתוב שבירה של תחום 14 היתה ב- Tell Abu Sefa ושמה היה [Tjaru](#) ([Tanis](#), Sile, Dj'anet) ושם התחום במצרית Khenti-Aabti/ Khenti-Iabti. משמעות של שם זה Eastmost of the East- מזרחי ביותר. אכן מקום של Tell Abu Sefa תואם את התאור שהוא נמצא בקצה מזרחי של מצרים. אבל כל הראיות של Gardiner בעד Tell Abu Sefa מתאימות גם לקנטרה. יש לציין שבחפירות של תל אבו ספה אשר נערכו בשנים 95-1994 ע"י El-Maksoud נמצאו רק שרידים של תקופה יוונית-רומית. כיום מקובל לזהות את Tjaru עם Hebua I. אבל בין ש-Tjaru היא Tell Abu Sefa בין שהיא Hebua I, איך מקום זה יכול להיות Tanis? ואיך היא יכולה להיות בירת תחום 14 המזרחי ביותר?





כתוב שם ש-Tanis נקראת Field of Za' anet. מאידך בתעודות מצריות מתקופה יוונית כתוב Field of Za' anet והיא נחשבת ל-"Hinterland" or *pehu* של תחום 14. Gardner מזהה שניהם עם שדה צוען בתהלים ע"ח. אבל את השם השני Field of Za' anet הוא מזהה עם Thel אשר לפי דעתו הוא תל אבו ספה. על כן שם שדה צוען שייך לשני מקומות. ולפי דעתנו המקום השני הוא לא תל אבו ספה אלא עיר עצמון אשר היתה במקום קנטרה של היום ומקום הראשון הוא Tanis הידועה.

מדוע שני מקומות נקראו באותו שם או שמות דומים? אולי בגלל אותה סיבה שבתחילת שושלת 19 מצרים העבירו את הבירה למקום חדש וקראו לה בשם Pi-Raamses. במאמר על [כרונולוגיה](#) (פרק 3, עמ' 17) הסברנו שמאחר ומכות פסחו על ארץ גושן (פרט למכת בכורות אשר פגע במצרים אף בבתי ישראל), מלך ראשון ושלישי של שושלת 19 (ובעקבותם כל מלכי שושלת 20) לקחו להם שם מבורך רעמסס וכך קראו לבירה החדשה שלהם- בית רעמסס. כלומר, לא רעמסס של בני ישראל היא העתק של שם פרעה רעמסס אלא להפך. עם הזמן זרוע פלוסיום של נילוס עליה שכנה פי רעמסס נסתמה. ואז בזמן שושלת 21 מצרים העבירו בירה שלהם אל זרועה מערבית יותר של נילוס ונתנו לה שם צוען כמו לבירה הישנה שלהם. Gardner כותב לעיל (2) שאנדרטות נמצא בטאניס אשר קושרות אותה ל-Thel או לאילילים שלה. זאת עדות נוספת להעתקת שדה צוען למקום חדש.

ישעיהו ויחזקאל התנבאו על צוען החדשה. בתקופה יוונית הוקמה עיר מבוצרת בתל אבו ספה סמוך ממזרח לקנטרה. בתור זכר לבירת מצרים הישנה קראו לה Field of Za' anet והיא היתה *pehu* (עיר אחורית?) של תחום 14. יתכן שאונקולוס ויונתן בן עוזיאל התכוונו לעיר זאת ויתכן שהם התכוונו ל-Field of Za' anet וחשבו שזאת צוען מצרים המקורית.

כעת נדון בזהוי של שיחור מצרים. שם זה מופיע כאמור בדב"א י"ג ה' ועוד מופיע בירמיהו ב' י"ח "וְעַתָּה מֵה־לֶךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לְשָׂתוֹת מִי שְׁחֹר וּמֵה־לֶךְ לְדֶרֶךְ אֲשׁוּר לְשָׂתוֹת מִי נְהָר". Gardner במאמר הנ"ל בעמ' 251-252 דן בזהוי של Waters of Horus מי הורוס. בעמ' 252 הוא כותב

כלומר, שיחור הוא העתק של Ši-Hr - מי הורוס. שם זה מוזכר ב- Papyrus Anastasi III אשר מספר על מעלות של פי רעמסס ומזכיר מספר מקומות, ביניהם מי הורוס. בכתובת גיאוגרפית של של ארמון Edfu מתקופה יוונית מוזכרים מי הורוס בתור נהר או תעלה אשר זורם בתחום 14. Gardner לא ידע על קיומה של תעלה הקדומה אשר גילו חוקרים ישראלים כ- 50 שנה אחרי מאמר שלו. לכן הוא מעלה סברה שמי הורוס הוא זרוע Bubastis של נילוס בגבול מערבי של תחום 14. לפי הצעתנו, זאת התעלה הקדומה בגבול מזרחי של תחום 14.

לפי הצעתנו יש קשר בין מי הורוס לדרך הורוס Horus ways. דרך זאת הובילה ממצרים לכנען. על סמך מבצרים שנחפרו כגון Tell el Borg, Hebua, Tell Abu Sefeh מסתבר שדרך זאת הובילה מקנטרה אל פלוסיום ומשם לאורך חוף הים לאל עריש ועזה. תחילת דרך זאת מקנטרה לפלוסיום תואמת בערך את המסלול של התעלה הקדומה אשר סיפקה מים גם למבצרים אלו. לפי השערה שהעלו חוקרים ישראלים סנה ואחרים, לתעלה זאת היה המשך דרומה למפרץ סואץ. לפי שיחזור שלנו של מסעות בני ישראל, חניה [פי החירות](#) נמצאת במפרץ סואץ בבליטת ראס עדביה, כנגד קצה דרומי של מעבר מימי בין ים התיכון לים סוף. יתכן שכל מעבר זה נקרא על שם אליל מצרי Horus. ואז יתכן ששם פי החירות נגזר מ- Pi-Horus - בית הורוס. (הערה: לא ידוע בבירור איות מדוייק של אותיות מצריות ויתכן שמה שמסמנים ע"י אות H הוא בעצם אות ח').